

THEORIEBOEK NIVEAU 2

Helpende zorg en welzijn

MBO

TRAJECT
DIENST-
VERLENING

ThiemeMeulenhoff

Helpende zorg en welzijn

NIVEAU 2

THEORIEBOEK NIVEAU 2

Helpende zorg en welzijn

R.F.M. VAN MIDDE
M.M.M. RIEMSDIJK
S. SCHONEVELD

Onder redactie van:

R.F.M. VAN MIDDE
C.J.M. STAM VAN KOLLENBURG

**TRAJECT
DIENST-
VERLENING**

Colofon

Auteurs

R.F.M. van Midde
M.M.M. Riemsdijk
S. Schoneveld

Redactie

R.F.M. van Midde
C.J.M. Stam van Kollenburg

Taalkundige redactie

Susan Hol

Vormgeving en omslag

Studio Fraaj, Rotterdam

Opmaak

Imago Mediabuilders, Amersfoort

Illustraties

Roel Seidell, Groningen
Tiekstra Media, Groningen
Erik Eshuis, Groningen
Ad Gruter, Nieuwegein
Gemmart, Almere

Foto's

Alamy Stock Photo / Mark Boulton © blz. 209 ANP / Valerie Kuypers © blz. 31, ANP / Robert Vos © blz. 82, Baloncici © blz. 203r, Benno Riffel / Sunrise Medical © blz 293r, Easycare Software © blz 273, Getty Images / Camille Tokerud Photography © blz. 278, Getty Images / Dan Dalton © blz. 152, Getty Images / Hero Images © blz. 54, Getty Images / Gilaxia © blz. 162, Getty Images / Glow Cuisine © blz. 171, Getty Images / Jo Unruh © blz. 154, Getty Images / Martin Poole © blz. 122, Getty Images / Maskot © blz. 94, 276, Getty Images / Photofusion/Universal Images © blz. 103l, Getty Images / Shaunl © blz. 99, Getty Images / Steve Prezant © blz. 262, Getty Images / Spencer Sutton © blz. 283l, Getty Images / Sydney Bourne © blz. 92, Getty Images / Tetra Images © blz. 230, Hollandse Hoogte / Antje Anders / PicturePress © blz. 253, Hollandse Hoogte / Arie Kievit © blz. 180, Hollandse Hoogte / Bert Beelen © blz. 21, 167, Hollandse Hoogte / Cleo Campert © blz. 29, Hollandse Hoogte / David Rozing © blz. 79, Hollandse Hoogte / Erik van der Burgt © blz. 19b, Hollandse Hoogte / Felix Kalkman © blz. 311, Hollandse Hoogte / Flip Franssen © blz. 66, Hollandse Hoogte / Frank Muller © blz. 97, 289b, 315b, Hollandse Hoogte / Ger Loeffen / De Gelderlander © blz 346, Hollandse Hoogte / Joost van den Broek / Volkskrant © blz. 295, 335, Hollandse Hoogte / Jordi Huisman © blz. 178, Hollandse Hoogte / Marcel van den Bergh © blz. 328, Hollandse Hoogte / Marco Okhuizen © blz. 58, Hollandse Hoogte / Mariette Carstens Fotografie © blz. 56, Hollandse Hoogte / Niels Wenstedt © blz. 65, Hollandse Hoogte / Pieter Hilz © blz. 214, 216, Hollandse Hoogte / Robin Utrecht © blz. 191, Hollandse Hoogte / Sabine Joosten © blz. 19o, 196, 250, Karin Ligthart © blz. 25, 73, 125r, 132, 172b, 201r, Mirador Media / Anke Gielen, Koen Bakx, Maria van der Heyden © blz. 14, 16, 24, 27, 32, 34, 36, 46, 57, 70, 101, 105, 118, 142, 143, 144, 148, 149, 163b, 164, 165, 204, 212, 254o, 288lb, 324, Quingo.nl © blz 293lo, Remko Scheepens fotografie © blz. 48, 139, Rijksoverheid.nl © blz 38, 163o, SIRE © blz 83, Shutterstock © blz. 22, 44, 60, 74, 102, 103r, 108, 109, 112, 115o, 124, 141, 147, 158, 168, 170, 172o, 174, 186r, 206l, 211r, 215, 220, 222, 243, 246r, 249, 251, 252, 254b, 260, 269, 292r, 293lb, 294, 304, 306, 307l, 308, 317, 344l, Stichting Voor de lach van een kind © blz 80, Stoppestenu.nl © blz 37, Tena.nl © blz 302, Stuurgroepondervoeding.nl © blz 203l, Voedingscentrum.nl © blz 157, Weekend Images Inc./ Getty Images blz. 50 r

Over ThiemeMeulenhoff

ThiemeMeulenhoff ontwikkelt zich van educatieve uitgeverij tot een learning design company. We brengen content, leerontwerp en technologie samen. Met onze groeiende expertise, ervaring en leeroplossingen zijn we een partner voor scholen bij het vernieuwen en verbeteren van onderwijs. Zo kunnen we samen beter recht doen aan de verschillen tussen lerenden en scholen en ervoor zorgen dat leren steeds persoonlijker, effectiever en efficiënter wordt.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

ISBN 978 90 06 07105 4
Eerste druk, eerste oplage, 2017

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2017

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO₂-neutraal geproduceerd.

Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk.

Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

Ten geleide

De veranderde eisen aan het beroep en de beroepsuitoefening zijn uitgewerkt in nieuwe kwalificatiedossiers. Deze kwalificatiedossiers, opgebouwd uit kerntaken en werkprocessen, vormen de basis voor de inrichting van de huidige opleiding Dienstverlening niveau 2.

Traject Dienstverlening is ontwikkeld voor dit nieuwe kwalificatiedossier en sluit er volledig op aan.

Traject Dienstverlening houdt er rekening mee dat het kwalificatiedossier Dienstverlening een nieuw, breed dossier is, bedoeld om de breder opgeleide medewerker op niveau 2 meer kans op werk te bieden. In de twee basisdelen zoeken we daarom de overeenkomsten in de opleidingen. De praktijkvoorbeelden komen uit alle drie de uitstroomprofielen; in opdrachten wordt de student uitgedaagd de samenhang te zien. Dat neemt niet weg dat een student zich al vanaf het begin in opdrachten kan focussen op het gewenste profiel. Maar wellicht is het juist een uitdaging om zich zo breed mogelijk te oriënteren. Traject Dienstverlening is zo opgezet dat beide varianten mogelijk zijn.

Taalniveau

Traject Dienstverlening is geschreven op taalniveau 2F voor de basis-, en profielfase. De theorie en praktijkvoorbeelden en opdrachten spreken de mbo-student aan. In de opdrachten zoeken we aansluiting met de BPV en dagen we studenten uit de lesstof en de vaardigheden in het leerbedrijf uit te

proberen en toe te passen. Wel geven we alternatieven mocht een student op dat moment geen stage lopen.

Didactisch concept

Traject Dienstverlening heeft een sterk didactisch concept: het houdt rekening met de verschillende leerstijlen van mbo-studenten en verschillende onderwijsstijlen van docenten. Het is inzetbaar binnen elk didactisch model. Er zijn genoeg en afwisselende opdrachten: dit biedt de docent de ruimte om zelf invulling te geven aan zijn rol.

In de opdrachten kiezen we nadrukkelijk voor aansprekende en afwisselende werkvormen. Ook zijn in de opdrachten 21^e eeuwse vaardigheden als samenwerken, digitale vaardigheden, kritisch denken, creativiteit en oplossend vermogen expliciet meegenomen. In de evaluatie vragen we studenten niet alleen de leeropbrengst het product, maar ook naar het leerproces te kijken.

Traject Dienstverlening sluit volledig aan bij actuele opvattingen over flexibiliteit en zelfstandig leren.

Dat betekent onder andere dat we werken met uitgaven die ingedeeld zijn in thema's die bestaan uit theorie en de daarbij behorende verwerkingsopdrachten, praktijksituaties en evaluatie middels de studiehulp. Daarnaast komen de beroepsvaardigheden en de houdingsaspecten van de (beginnende) beroepsbeoefenaar expliciet aan de orde. Deze elementen vormen immers een

essentieel onderdeel van de beroepsuitoefening.

Theorie

Het onderdeel 'theorie' voor de basisfase Dienstverlening bevat alle basiskennis en achtergrondinformatie die hoort bij de betreffende werkprocessen. De leerstof bevat veel voorbeelden uit de beroepspraktijk. De serie bestaat uit vijf boeken:

- Basisdeel Jij als Dienstverlener
- Basisdeel Dienstverlenende werkzaamheden
- Profieldeel Medewerker facilitaire dienstverlening
- Profieldeel Helpende zorg en welzijn
- Profieldeel Medewerker sport en recreatie

Bij elk boek hoort een werkboek.

Werkboeken

De werkboeken sluiten, dankzij hun thema- en hoofdstukindeling, naadloos aan bij de leerstof en indeling van de theorie. Dit geldt zowel voor de leermiddelen gericht op de basisfase als voor de leermiddelen gericht op de profielfase.

In de werkboeken is aandacht voor verwerking, toepassing en analyse en evaluatie. De toepassing is vanuit verschillende invalshoeken: vanuit praktijksituaties en vaardigheden. De combinatie van deze onderdelen maakt het leren vanuit verschillende.

Via de werkboeken kunnen de studenten zich de leerstof op verschillende manieren eigen maken. Daardoor is het leren vanuit verschillende invalshoeken mogelijk en kan zowel in een onderwijssituatie als in de beroepspraktijk plaatsvinden.

Onderdelen in het werkboek:

- verwerkingsopdrachten voor de leerstof in de theorie, gericht op de kennisniveaus reproduceren en begrijpen;
- thema-opdrachten gericht op integrale verwerking van de afzonderlijke thema's, gericht op de kennisniveaus toepassen en analyseren;
- praktijksituaties met opdrachten. De praktijksituaties geven realistische beschrijvingen van de praktijk in de Dienstverlening binnen Facilitaire dienstverlening, Zorg en welzijn en Sport en recreatie. Hierin komen problemen en dilemma's aan de orde waarmee dienstverleners te maken krijgen in hun dagelijkse werk en waarbij van hen verwacht wordt dat ze met een oplossing en aanpak komen;
- vaardigheden. Het onderdeel 'vaardigheden' biedt opdrachten die zijn gericht op het stapsgewijs aanleren van uitvoerende, ondersteunende, organiserende, communicatieve, planmatige en creatieve vaardigheden;
- evaluatie met behulp van de studiehulp en reflectie.

Wij hopen dat onze gebruikers, zowel mbo-studenten als docenten, op een plezierige en zinvolle manier met Traject Dienstverlening kunnen werken. Heeft u vragen of suggesties, dan stellen wij het bijzonder op prijs als u contact met ons opneemt.

Redactie en uitgever

Inhoud

Thema 1 Helpende zorg en welzijn 15

1 Begeleiden van cliënten 16

- 1.1 Inleiding 17
- 1.2 Verschillende organisaties 17
- 1.3 Verschillende werkzaamheden 17
- 1.4 Ondersteunen bij wonen en huishouden 18
- 1.5 Ondersteunen bij persoonlijke zorg en adl 19
- 1.6 Ondersteunen bij sociale en recreatieve activiteiten 20
- 1.7 Ondersteunen bij zelfredzaamheid 22
- 1.8 Methodisch werken 26
- 1.9 Hygiënisch werken 28
- 1.10 Hoe wordt dat betaald? 29

2 Bijzondere situaties 31

- 2.1 Inleiding 32
- 2.2 Omgaan met de dood 32
- 2.3 Het rouwproces 33
- 2.4 Omgaan met negatieve emoties 35
- 2.5 Omgaan met pesten 37
- 2.6 Omgaan met geweld thuis 38
- 2.7 Calamiteiten 39

Begrippen 40

Thema 2 Cliënten 45

3 Verschillende leeftijden 46

- 3.1 Inleiding 47
- 3.2 De levensfasen van de mens 47
- 3.3 Baby's 48
- 3.4 Peuters 50
- 3.5 Kleuters 52
- 3.6 Schoolkinderen 54
- 3.7 Jongeren 56
- 3.8 Volwassenen 59

3.9 Ouderen 61

4 Zieke cliënten 65

- 4.1 Inleiding 66
- 4.2 Stoornissen, beperkingen en handicaps 66
- 4.3 Lichamelijke beperkingen 67
- 4.4 Verstandelijke beperkingen 71
- 4.5 Psychiatrische stoornissen 74
- 4.6 Dementie 75

5 Diversiteit 79

- 5.1 Inleiding 80
- 5.2 Verschillen in sociale achtergrond 80
- 5.3 Verschillen in culturele achtergrond 82
- 5.4 Respect voor de privacy van de cliënt 87

Begrippen 88

Thema 3 Ondersteunen bij huishouden en wonen 93

6 Werkzaamheden bij huishouden en wonen 94

- 6.1 Inleiding 95
- 6.2 Soorten werkzaamheden 95
- 6.3 In een woonzorgcentrum 95
- 6.4 In de kinderdagopvang 96
- 6.5 In de thuiszorg 96
- 6.6 Grenzen en dilemma's 97

7 Schoonmaken 99

- 7.1 Inleiding 100
- 7.2 Soorten werkzaamheden 100
- 7.3 In de intramurale zorg 101
- 7.4 In de extramurale zorg 102
- 7.5 Opruimen 102
- 7.6 Incidentele schoonmaakwerkzaamheden 103
- 7.7 Schoonmaken van de woonruimten 104
- 7.8 Schoonmaken van spelmateriaal 108
- 7.8 Desinfecteren 109

8 Zorg voor het bed 112

- 8.1 Inleiding 113
- 8.2 Bedden 113
- 8.3 Bed opmaken 114
- 8.4 Aanpassingen en hulpmiddelen 114

- 8.5 Bedden voor baby's en kleine kinderen 116
- 8.6 Onderhoud van de ziekenkamer 117

Begrippen 120

Thema 4 Was verzorgen 123

9 Wassen 124

- 9.1 Inleiding 125
- 9.2 Etiketten lezen 125
- 9.3 Was bewaren 129
- 9.4 Was sorteren 130
- 9.5 Was verwerken in de intramurale zorg 130
- 9.6 Wasmiddel kiezen 132
- 9.7 Wasmiddel doseren 133
- 9.8 Wassen met de machine 134
- 9.9 Wassen met de hand 136
- 9.10 Vlekken verwijderen 137
- 9.11 Luiers en besmet wasgoed 139

10 Was drogen en opruimen 141

- 10.1 Inleiding 142
- 10.2 Centrifugeren 142
- 10.3 Drogen 142
- 10.4 Was strijken 144
- 10.5 Was opruimen 146

11 Onderhoud van schoeisel 147

- 11.1 Inleiding 148
- 11.2 Schoeisel 148
- 11.3 Onderhoud en verzorging 148

Begrippen 150

Thema 5 Voeding 153

12 Voeding in verschillende levensfasen 154

- 12.1 Inleiding 155
- 12.2 De voeding van baby's 155
- 12.3 De voeding van peuters 156
- 12.4 De voeding van kleuters 158
- 12.5 De voeding van schoolkinderen 158
- 12.6 De voeding van jongeren 159

12.7 De voeding van volwassenen 160

12.8 De voeding van ouderen 160

13 Levensmiddelen kopen en bewaren 162

13.1 Inleiding 163

13.2 Boodschappen doen in de winkel 163

13.3 Informatie op verpakte levensmiddelen 164

13.4 De kwaliteit van etenswaren beoordelen 164

13.5 Online boodschappen doen 166

14 Rondom de maaltijd 167

14.1 Inleiding 168

14.2 Zelf koken 168

14.3 Maaltijd kiezen 169

14.4 Tafeldekken 170

14.5 Maaltijd serveren 173

14.6 Tafel afruimen 174

14.7 Afwassen 175

Begrippen 177

Thema 6 Relevante ziektebeelden 179

15 Aandoeningen aan het hart en de bloedvaten 180

15.1 Inleiding 181

15.2 Het hart 181

15.3 Slagaders en aders 182

15.4 De bloedsomloop 183

15.5 Meten van de hartslag 184

15.6 Aandoeningen 186

16 Aandoeningen aan de luchtwegen 191

16.1 Inleiding 192

16.2 Het ademhalingsstelsel 192

16.3 Aandoeningen 194

17 Aandoeningen aan het spijsverteringskanaal en voedingsproblemen 196

17.1 Inleiding 197

17.2 Spijsverteringsstelsel 197

17.3 Aandoeningen 199

17.4 Voedingsproblemen en eetstoornissen 201

17.5 Diabetes mellitus 204

18 Aandoeningen aan het bewegingsapparaat 209

- 18.1 Inleiding 210
- 18.2 Pijn in botten en gewrichten 210
- 18.3 Spierziekten 212
- 18.4 Amputaties 214

19 Aandoeningen aan de hersenen en het zenuwstelsel 216

- 19.1 Inleiding 217
- 19.2 Het zenuwstelsel 217
- 19.3 MS en ALS 219
- 19.4 Spasticiteit 221
- 19.5 Reactivering en revalidatie 222

Begrippen 223

Thema 7 Lichaamshygiëne 231

20 Persoonlijke verzorging 232

- 20.1 Inleiding 233
- 20.2 Aandachtspunten bij persoonlijke verzorging 233
- 20.3 De huid 235
- 20.4 Hulp bieden bij wassen 238
- 20.5 Aandachtsgebieden bij de wasbeurt 239
- 20.6 Verzorging van de geslachtsorganen 240
- 20.7 Hulp bieden bij de verzorging van de haren 241
- 20.8 Mondhygiëne 244
- 20.9 Hulp bieden bij scheren 245
- 20.10 Hulp bieden bij de verzorging van de nagels 246
- 20.11 Hulp bieden bij aan- en uitkleden 247
- 20.12 Hulp bieden bij uiterlijke verzorging 249

21 Verzorging van baby's en jonge kinderen 250

- 21.1 Inleiding 251
- 21.2 De hygiënische verzorging van een baby 251
- 21.3 Bijzondere verzorgingsmaatregelen voor baby's 255
- 21.4 De hygiënische verzorging van peuter, kleuter en het jonge kind 256

Begrippen 258

Thema 8 Specifieke aandachtsgebieden 261

22 Slapen 262

- 22.1 Inleiding 263

- 22.2 Slapen 263
- 22.3 Slaapproblemen 264
- 22.4 Slaap- en waakritme bij kinderen 267

23 Lichaamstemperatuur en koorts 269

- 23.1 inleiding 270
- 23.2 Observatie van lichaamstemperatuur 270
- 23.3 Koorts 271

Begrippen 274

Thema 9 Hulp bieden 277

24 Hulp bieden bij mobiliteit 278

- 24.1 Inleiding 279
- 24.2 Bewegingsapparaat 279
- 24.3 Hulp bieden bij verplaatsen 285
- 24.4 Houdingen in bed 290
- 24.5 Hulpmiddelen bij lopen en rolstoelen 291

25 Hulp bieden bij de uitscheiding 295

- 25.1 Het urinestelsel 296
- 25.2 Aandoeningen aan het urinestelsel 297
- 25.3 Observatiepunten bij urine 299
- 25.4 Observatiepunten bij ontlasting 300
- 25.5 Bijzonderheden bij ontlasting 300
- 25.6 Hulp bieden bij incontinentie 302
- 25.7 Aanpassingen aan de toiletruimte 304
- 25.8 Hulp bieden bij urineren en defeceren 305
- 25.9 Zindelijk worden bij kinderen 307
- 25.10 Helpen bij braken en het opgeven van sputum 308
- 25.11 Menstruatie 309
- 25.12 Transpiratie 310

26 Hulp bieden bij eten en drinken 311

- 26.1 Inleiding 312
- 26.2 Helpen met eten en drinken geven 312
- 26.3 Diëten 316
- 26.4 Voedselovergevoeligheid 318

Begrippen 320

Thema 10 Assisteren bij activiteiten 325

27 Het belang van activiteiten 326

- 27.1 Inleiding 327
- 27.2 Wat zijn activiteiten? 327
- 27.3 Het doel van activiteiten 329
- 27.4 Recreatieve en sociale activiteiten 331

28 Het begeleiden van activiteiten 335

- 28.1 Inleiding 336
- 28.2 Begeleiden 336
- 28.3 Jouw taken 337
- 28.4 Methodisch werken 338
- 28.5 Rekening houden met de cliënt 338
- 28.6 Activiteiten in groepsverband 344
- 28.7 Omgaan met problemen in de groep 345

Begrippen 347

Register 349

1

THEMA

Helpende zorg en welzijn

In dit thema krijg je informatie over je werk als helpende zorg en welzijn. Je kunt aan de slag in veel verschillende organisaties. Je belangrijkste werkzaamheden zijn huishoudelijke werkzaamheden, persoonlijke zorg en ondersteunen bij activiteiten. Daarnaast is het stimuleren van zelfredzaamheid belangrijk. Dit betekent dat de cliënt zoveel mogelijk dingen zelf doet. Als helpende werk je methodisch, volgens een stappenplan. Je cliënten zijn baby's tot ouderen. Je maakt geboorte tot overlijden mee. Bij overlijden moet je weten hoe je hiermee omgaat en wat er van jou verwacht wordt. Je cliënten verschillen ook in gedrag. Hoe ga je bijvoorbeeld om met negatieve emoties?

In dit thema behandelen we de volgende onderwerpen:

- Begeleiden van cliënten
 - Verschillende organisaties
 - Verschillende werkzaamheden
 - Ondersteunen bij wonen en huishouden
 - Ondersteunen bij persoonlijke zorg en adl
 - Ondersteunen bij sociale en recreatieve activiteiten
 - Ondersteunen bij zelfredzaamheid
 - Methodisch werken
 - Hygiënisch werken
 - Hoe wordt dat betaald?
- Bijzondere situaties
 - Omgaan met de dood
 - Het rouwproces
 - Omgaan met negatieve emoties
 - Omgaan met pesten
 - Omgaan met geweld thuis
 - Calamiteiten

1 Begeleiden van cliënten

Hoe krijg ik ze aan het spelen?

Lieke is helpende bij een naschoolse opvang. In haar groep loopt het niet zo lekker. De onderlinge contacten zijn niet goed. De kinderen ondernemen weinig met elkaar. Daarom stelt Lieke voor om een gezelschapsspel te spelen. Bijna niemand is enthousiast. Uiteindelijk lukt het Lieke toch om zes kinderen te motiveren. Samen zoeken ze een geschikt spel uit. In het begin gaat het niet lekker. Een van de kinderen wil er al mee stoppen. Maar dankzij Lieke krijgen ze steeds meer plezier in het spel. Lieke observeert intussen hoe de kinderen met elkaar omgaan. Aan het eind van het spel vraagt ze hoe de kinderen het vonden. Eigenlijk veel leuker dan ze gedacht hadden!

1.1 Inleiding

Jij wordt opgeleid tot helpende zorg en welzijn. Dat betekent dat er veel van je wordt verwacht. Je hebt allerlei taken. Je kunt in heel veel organisaties aan de slag. Je ondersteunt in die organisaties cliënten en hun naastbetrokkenen. **Naastbetrokkenen** zijn mensen die 'dicht bij' jouw cliënt staan. Denk aan: mantelzorgers, partners, ouders, familie en vrienden.

1.2 Verschillende organisaties

Zowel in de gezondheidszorg als in de welzijnssector kom je veel verschillende organisaties tegen. Je kunt die op verschillende manieren indelen. Je kunt bijvoorbeeld kijken naar de plek waar je hulp biedt. Als je dan ook kijkt naar de langdurigheid van het verblijf voor de cliënt, onderscheid je drie soorten:

- intramurale hulp;
- extramurale hulp;
- semimurale hulp.

Intramurale hulp

Als een cliënt langer dan 24 uur verblijft in een organisatie, spreek je van **intramurale hulp**. Dat is het geval in ziekenhuizen, verpleeghuizen, woonzorgcentra, woonvormen voor begeleid wonen en instellingen voor mensen met een geestelijke stoornis. De cliënt is in een intramurale organisatie voor begeleiding, behandeling, verpleging en/of verzorging. Vaak woont de cliënt er zelfs.

◆ Voorbeeld

Meneer De Groot is 86 jaar. Hij heeft een vorm van dementie. Hij kan niet meer voor zichzelf zorgen. Meneer De Groot gaat binnenkort naar een verpleeghuis. Daar zal hij waarschijnlijk de rest van zijn leven blijven.

Extramurale hulp

Als een cliënt ondersteuning en hulp krijgt buiten een organisatie spreek je van **extramurale hulp**. Deze cliënten worden niet opgenomen. Ze gaan naar de huisarts, krijgen thuishulp of krijgen extra lessen op school. Extramurale hulp is hulp thuis. Je spreekt ook wel van **ambulante hulp**. Het woord ambulante betekent namelijk 'zonder vaste plaats'. De helpende zorg en welzijn heeft in dit geval geen vaste werkplek. Die wisselt van cliënt tot cliënt.

◆ Voorbeeld

Linda geeft ambulante hulp. Vanochtend heeft ze vier cliënten. Ze begint met het wassen en aankleden van mevrouw Ayoub. Dan gaat ze door naar familie De Graaf. Daar zorgt ze voor het huishouden. Om 11.00 uur moet ze bij meneer Laakili zijn, voor zijn medicijnen. En dan is het tijd voor het gezin Liefmans. Daar helpt ze tussen de middag met het smeren van een boterhammetje voor de kinderen.

Semimurale hulp

Een tussenvorm is **semimurale hulp**. Hierbij gaat de cliënt overdag naar een organisatie, maar hij woont thuis. Denk aan een dagopname in een ziekenhuis of een dagopvang voor ouderen.

1.3 Verschillende werkzaamheden

Wat een helpende doet is sterk afhankelijk van de situatie van de cliënt. Er kan zowel ondersteuning als begeleiding nodig zijn.

Ondersteuning is eigenlijk een ander woord voor hulp. Dit houdt in, ondersteunen bij:

- het wonen en huishouden;
- persoonlijke zorg en algemene dagelijkse levensverrichtingen (adl);
- sociale en recreatieve activiteiten;
- zelfredzaamheid.

Begeleiding betekent de cliënt sterker maken op lichamelijk, verstandelijk en sociaal gebied. Denk maar aan activiteitenbegeleiding. Denk aan hulp bij een partij trefbal op een school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen (ZMOK). Door deze sportactiviteit worden de kinderen lichamelijk beter: de conditie verbetert. Ze leren ook de spelregels (verstandelijk). En ze leren zich aan de spelregels te houden en op een sportieve manier om te gaan met elkaar (sociaal).

1.1 Als je niet goed begeleidt, gaat het mis.

1.4 Ondersteunen bij wonen en huishouden

Bij wonen en huishouden gaat het onder andere over een prettige leefomgeving, schoonmaken, de was doen en eten klaar maken. Een verzorgd huis is belangrijk voor de gezondheid en het welzijn van de cliënt. Rommel geeft onrust. Voor sommige cliënten is dat heel vervelend. Een vies en stoffig huis kan zelfs gevaar voor de gezondheid opleveren. Bij het werken met voedsel is hygiëne helemaal belangrijk. Als je deze taak beheerst, heb je de cliënt,

volgens gemaakte afspraken, vraaggericht ondersteund.

Vraaggericht werken

Kenmerkend voor **vraaggericht werken** is dat je samen met de cliënt de hulp bepaalt. Jij houdt daarbij rekening met zijn wensen en behoeften. De cliënt moet dan wel duidelijk kunnen vertellen wat zijn wensen zijn. Van jou vraagt deze manier van werken een klantgerichte opstelling. Je verdiept je in de cliënt en zijn vraag (om zorg of hulp).

Zorgplan

Het zorgplan speelt een belangrijke rol bij jouw werk. In een **zorgplan** staan de gemaakte afspraken. Een zorgplan beschrijft precies welke zorg en ondersteuning de cliënt krijgt. In het zorgplan staan:

- wensen en behoeften van de cliënt;
- mogelijkheden en beperkingen van de cliënt;
- doelen van de hulp voor de komende periode;
- afspraken over begeleiding, verzorging, verpleging en dagbesteding;
- afspraken over hulp van familie;
- afspraken over privacy.

Op basis van het zorgplan worden met de cliënt en naastbetrokkenen afspraken gemaakt. Jij voert vervolgens de werkzaamheden uit die afgesproken zijn. Jij gebruikt het zorgplan ook om informatie over te dragen: je draagt gegevens over de cliënt en de geboden ondersteuning over aan je collega's.

Zelfredzaamheid

Iemand is **zelfredzaam** als iemand zich kan redden op alle gebieden van het dagelijkse leven. Jouw cliënten kunnen dat niet. Tenminste, niet op alle gebieden of niet alle werkzaamheden. Jij zorgt ervoor dat de cliënt en diens naastbetrokkenen zoveel

1.2a Helpen bij huishoudelijke taken.

mogelijk de werkzaamheden zelf kunnen doen. Je biedt daarbij, als dat nodig is, wel ondersteuning. Je stimuleert de cliënt om zoveel mogelijk zelfredzaam te zijn. Dus om zoveel mogelijk werkzaamheden zelf uit te voeren.

1.2b Helpen bij adl.

1.5 Ondersteunen bij persoonlijke zorg en adl

Jij ondersteunt de cliënt en naastbetrokkenen bij persoonlijke zorg en **adl**. Adl staat voor algemene dagelijkse levensverrichtingen. Dat zijn handelingen die mensen iedere dag doen. Het gaat dan om verzorging, zoals eten, wassen en naar het toilet gaan. Bij persoonlijke zorg en adl ga je eerst na wat de afspraken in het zorgplan zijn. Op basis daarvan geef je ondersteuning. Daarbij is zelfredzaamheid erg belangrijk. Je laat de cliënt zoveel mogelijk zelf doen. Naastbetrokkenen spelen hierbij een belangrijke rol. Ook zij kunnen helpen bij persoonlijke zorg. De vrijwillige zorg van familie, vrienden of burens heet **mantelzorg**.

Mantelzorg

Voor de cliënt is mantelzorg prettig. Voor iemand die niet meer alles zelf kan doen, is het fijn als de buurvrouw, een dochter of een kleinzoon een aantal taken overneemt. Als zij er niet waren, zou een cliënt het met veel moeite toch zelf moeten doen. Of hij zou professionele hulp moeten inschakelen. Dat is voor veel mensen een enorme stap. Met mantelzorg blijven mensen langer onafhankelijk. Ze kunnen dan langer zelfstandig blijven wonen, zoals Karin.

◆ Voorbeeld

Karin is door een spierziekte in een rolstoel beland. Een verpleegkundige van de thuiszorg komt haar wassen en aankleden en geeft haar injecties. Haar vrienden en burenhulpelingen helpen haar in het huishouden, met koken en met boodschappen doen. Zo kan Karin voorlopig zelfstandig blijven wonen. Zonder deze mantelzorg zou ze naar een verpleeghuis moeten.

Ook in een woonzorgcentrum of verpleeghuis leidt mantelzorg ertoe dat mensen zich onafhankelijker voelen. Door mantelzorg van familie en vrienden komen mensen bijvoorbeeld vaker in contact met het leven buiten de instelling. Daarnaast vinden veel mensen het plezieriger geholpen te worden door een vertrouwd gezicht.

Mantelzorgers vinden het meestal fijn om anderen te helpen. Ook voor professionele zorgverleners, zoals helpenden, is het prettig als er mantelzorg is. Omdat mantelzorgers een deel van jouw werk overnemen, heb jij meer tijd voor andere taken.

Maar mantelzorg heeft niet alleen voordelen. Vaak kiest een mantelzorger niet bewust voor zijn taak. Hij rolt er vanzelf in. Als iemand langere tijd erg veel verzorging nodig heeft, moet de mantelzorger soms dag en nacht klaarstaan. De kans bestaat dat er voor de mantelzorger geen tijd meer overblijft

om te ontspannen. Mantelzorg wordt dan een (te) zware belasting.

Verzorgende taken van een helpende

- Ondersteuning bieden bij de lichamelijke verzorging.
- Stimuleren en helpen bij de voeding.
- Ondersteunen bij de uitscheiding.
- De cliënt helpen bij het verplaatsen.
- De cliënt helpen bij het kiezen van de juiste kleding.
- De cliënt helpen bij de juiste omgevingstemperatuur.
- De cliënt helpen bij het kiezen van een goede zithouding.
- De cliënt helpen bij de juiste lighouding.
- De cliënt beschermen tegen doorliggen.

1.6 Ondersteunen bij sociale en recreatieve activiteiten

Ondersteunen bij activiteiten is een van de taken van een helpende. Het kan gaan om sociale activiteiten of om recreatieve activiteiten. Bij een **recreatieve activiteit** speelt de ontspanning een belangrijke rol. Je biedt een activiteit aan om de cliënt een leuke tijdsbesteding te geven. Denk aan schilderen bijvoorbeeld. Een **sociale activiteit** heeft tot doel om contact te maken met anderen. Denk aan groepsactiviteiten als scrabbelen of rolstoelhockey. Veel recreatieve activiteiten zijn ook als sociale activiteiten te gebruiken.

Als je als helpende ondersteunt bij activiteiten, dan stimuleer je cliënten om eraan deel te nemen en je begeleidt de activiteit. Intussen houd je je ogen en oren goed open.

Het doorgeven van bijzonderheden behoort ook tot je taken.

1.3 Helpen bij activiteiten.

Samen met de deelnemers ruim je na afloop de materialen op en bespreek je de activiteit na. Hoe is het gegaan en wat vonden ze ervan? Een activiteit is niet zomaar een succes. Het is belangrijk hoe jij je als begeleider opstelt. Jouw houding heeft grote invloed.

Cliënten motiveren

'Wie heeft er zin in een spelletje Ganzenbord?'

Een belangrijk deel van de ondersteuning is het **motiveren** van deelnemers. Je spoort ze aan om iets nieuws te proberen. Je probeert ze mee te laten doen. Niet iedereen heeft meteen zin om mee te doen. Mensen moeten zich eerst op hun gemak voelen voordat ze zich laten motiveren. Daarom begin je bij een nieuwe cliënt of nieuwe groep dus nooit meteen met een activiteit. Maak eerst een praatje en zorg voor een prettige, veilige sfeer. Kijk na de eerste kennismaking wat iemands mogelijkheden zijn en wat de groep wil.

Soms speelt onbekendheid of onzekerheid een rol. Misschien hebben groepsleden wel zin om mee te doen, maar hebben ze een zetje nodig. Veel mensen zijn onzeker om iets nieuws te beginnen. Zij vragen zich af: kan ik dat wel? Lachen ze me niet uit als het

niet lukt? Bij een nieuwe activiteit kun je die onzekerheid benoemen, waarbij je zegt dat het helemaal niet erg is als het niet gelijk lukt. Zorg ervoor dat mensen fouten mogen maken, dat ze niet worden uitgelachen. Je zorgt er dan voor dat ze zich veilig voelen om mee te doen.

Bij een nieuwe activiteit geef je informatie over de activiteit. Vertel de groep wat de bedoeling is en laat voorbeelden zien. Geef duidelijk uitleg, zodat iedereen je begrijpt en verstaat. Zorg ervoor dat iedereen je ziet. Wees daarnaast positief. Als je enthousiast bent, trek je de groep mee.

Cliënten stimuleren

'Het wordt erg mooi!'

Soms heeft een groep aanmoediging nodig om door te gaan of vol te houden. Dat wordt bedoeld met **stimuleren**. Stimuleer en geef complimenten als het goed gaat. Wacht daar niet mee tot iemand geen zin meer heeft, of tot het fout gaat. Stimuleren betekent ook dat je iemand steunt als het even niet lukt. Houd er rekening mee dat mensen het halverwege misschien willen opgeven. Laat zien dat problemen er zijn om op te lossen. Samen lukt het meestal wel.

Toezicht houden

'Als je getikt wordt, ben je af.' 'Verspil geen papier!'

Bij elke activiteit horen spelregels en afspraken. Is de groep eenmaal bezig, dan is er ook tijdens de activiteit begeleiding nodig. Vaak is het nodig toezicht te houden. Komt iedereen wel aan de beurt? Is er voldoende tijd om de activiteit te doen? In groepen kan onderling ruzie ontstaan. Een groep drukke kinderen moet je vast wel eens tot de orde roepen. Grijp niet te laat in. Let ook op de veiligheid. Zorg ervoor dat cliënten zich niet kunnen bezeren.

Per organisatie en per activiteit zijn de regels weer anders. Ook de verantwoordelijkheid

die je hebt verschilt per organisatie. Zorg ervoor dat je goed weet wat er van je wordt verwacht. Vraag aan de leiding waarop je moet letten bij het toezicht houden. Als iets niet duidelijk is, vraag het dan. Ook voor een cliënt is het belangrijk om te weten wie er verantwoordelijk is voor de activiteit.

1.4 Zeg je daar iets van?

Observeren

Goed kijken en opletten is belangrijk tijdens een activiteit. Doelgericht, met aandacht kijken heet **observeren**. Je kijkt langere tijd naar iemand of naar een groep. Ondertussen maak je daar aantekeningen van. Laat je eigen mening erbuiten. Dus schrijf niet op: 'Hij zeurt', maar: 'Hij vraagt drie keer hoe het moet.' Je merkt het op als iemand hulp nodig heeft. Bedenk dat sommige cliënten moeite hebben met hulp vragen. Anderen kunnen geen hulp vragen. Let op signalen als: ziet iemand er moe uit, vindt iemand de activiteit nog wel leuk, is de activiteit niet te moeilijk of te gemakkelijk? Het is belangrijk dat je bijzonderheden opmerkt. Het is de bedoeling dat je iets doet met wat je ziet. Geef belangrijke informatie door!

Ondersteunen bij opruimen

Laat de deelnemers zoveel mogelijk zelf opruimen. Denk aan het opruimen van materialen, gereedschappen en rommel. Geef wel begeleiding. Je wijst cliënten waar ze

spullen moeten opbergen. Ook controleer je of alles nog compleet is.

Nabespreken

Een activiteit sluit je af met een nabespreking met de deelnemers. Samen sta je stil bij de vraag hoe de activiteit ging. Ga na of de activiteit naar verwachting van de deelnemers was. Voorbeelden van vragen die je bij de nabespreking kunt stellen, zijn:

- Hoe was het om de activiteit te doen?
- Was het moeilijker of gemakkelijker dan verwacht?
- Kreeg je genoeg hulp en begeleiding?
- Was er voldoende materiaal?
- Wat vond je van de begeleiding?

1.7 Ondersteunen bij zelfredzaamheid

Bij al je werkzaamheden ondersteun je ook de zelfredzaamheid van de cliënt. Dat geldt voor huishoudelijke taken, persoonlijke verzorging en activiteiten.

Voor jezelf zorgen lijkt voor veel mensen vanzelf te gaan. Ga maar na bij jezelf: je wakker loopt af, je staat op, je wast jezelf, je kleedt je aan, je eet, poetst je tanden, je ontbijt en gaat naar school of werk. Je gaat uit, je bent lid van een vereniging en je gaat wekelijks naar de bijeenkomsten of trainingen. Als je voor jezelf kunt zorgen, verricht je alle handelingen die nodig zijn om zelfstandig te leven. Je bent dan **zelfredzaam**. Je kunt jezelf dan redden op alle gebieden van het dagelijkse leven, zowel lichamelijk, geestelijk als sociaal.

Zelfzorgtekort

Jouw cliënten kunnen zich niet op alle gebieden zelf redden. Een cliënt heeft vanwege zijn reuma bijvoorbeeld hulp nodig bij het huishouden. Een andere cliënt kan zichzelf vanwege een gebroken been niet

verplaatsen. Een ander heeft hulp nodig vanwege een verstandelijke beperking. Cliënten die hulp nodig hebben, hebben een **zelfzorgtekort**. Zij zijn afhankelijk van de hulp van anderen.

De dingen die je kunt, geven je een gevoel van eigenwaarde; ze geven je zelfvertrouwen. Voor jezelf kunnen zorgen vinden mensen belangrijk. Het geeft zelfvertrouwen en een gevoel van eigenwaarde. Het is belangrijk dat je dat beseft als je mensen helpt met een zelfzorgtekort.

Zorg op maat

Als iemand zijn been breekt, heeft hij een zelfzorgtekort op lichamelijk gebied. Hij kan niet lopen en is daardoor beperkt in zijn mogelijkheden. Een zelfzorgtekort kan op lichamelijk, geestelijk of sociaal gebied liggen, of het zijn de woon- en leefomstandigheden van een cliënt. Tekorten op het ene gebied kunnen doorwerken in het andere gebied.

◆ Voorbeeld

Meneer Lewinsky loopt slecht. Hij gaat steeds minder gemakkelijk de deur uit. Daardoor ziet hij minder mensen. En daardoor kan hij weer depressief raken.

Afhankelijk zijn van andermans hulp kan erg belastend zijn. Stel je maar eens voor dat je beide polsen hebt gebroken. Bedenk maar eens wat je dan allemaal niet meer kunt. En hoe het is als je door anderen geholpen moet worden bij je lichaamsverzorging. Er zijn vast niet veel personen van wie je hulp zou willen accepteren.

Jouw cliënten vinden het meestal niet leuk dat ze afhankelijk zijn. Het betekent immers dat er dingen zijn die ze niet meer kunnen. Daarom is het belangrijk om er heel precies achter te komen wat iemand echt niet meer kan. Bij dát tekort kun je helpen. Meer hulp is niet nodig en ook niet goed voor mensen.

Dit heet **zorg op maat**. Door te veel over te nemen, kun je mensen hun gevoel van eigenwaarde afnemen. Daarom is zelfredzaamheid zo belangrijk. Verleen zorg op maat én stimuleer de zelfredzaamheid!

Ketenzorg

Steeds meer mensen krijgen een chronische ziekte. Ook komt het steeds vaker voor dat een cliënt meerdere ziekten tegelijk krijgt. Zorg op maat wordt dan nog belangrijker. Daarvoor is afstemming en samenwerking tussen zorgverleners nodig. Als dat goed gebeurt spreek je van **ketenzorg**.

Ketenzorg

Het startpunt van ketenzorg is uw eigen huisarts. Deze signaleert of u zorg en begeleiding nodig heeft en bekijkt vervolgens via het regionale ketenzorg-netwerk van zorgverleners welke zorg u het beste kunt krijgen. Vervolgens wordt samen met u gekeken door welke zorgverleners deze zorg het beste kan worden verleend.

Bron: www.zorgenzekerheid.nl

Hospitalisatie

Er wordt in de zorg wel eens gezegd 'use it or lose it' (gebruik het of verlies het). Functies moet je gebruiken omdat je ze anders verliest. Als iemand stopt met lopen, kan hij het na enige tijd helemaal niet meer. Dat geldt ook voor geestelijke vermogens. Als mensen zelf niet meer hoeven na te denken, kunnen ze het op den duur ook niet meer goed. Cliënten die intramurale hulp krijgen, geven zich soms volledig over. Ze laten alle beslissingen dan over aan de hulpverleners. De cliënt verliest zijn zelfstandigheid. In de zorg heet dit verschijnsel **hospitalisatie**.

Zelfredzaamheid stimuleren

De zelfredzaamheid van een cliënt stimuleer en bevorder je op verschillende manieren. Je ondersteunt volgens de afspraken in het zorgplan. Verder:

- houd je rekening met de mogelijkheden en beperkingen van een cliënt;
- houd je rekening met wensen en gewoonten;
- vertel je wat je gaat doen voordat je werkzaamheden uitvoert;
- doe je voor of doe je het samen;
- maak je gebruik van aanpassingen en hulpmiddelen;
- moedig je aan en geef je complimenten;
- heb je respect en geduld.

Rekening houden met mogelijkheden en beperkingen

Voordat je een cliënt helpt, stel je je op de hoogte van zijn beperkingen en mogelijkheden. Dan weet je welke hulp hij nodig

heeft. Dit doe je door in het zorgplan te kijken. Het is wel belangrijk dat je let op de situatie van het moment. Als een cliënt zich bijvoorbeeld ziek voelt of juist fitter dan anders, speel je hier op in. Je observeert daarom of er veranderingen in de zorgbehoefte zijn. Het is heel belangrijk dat je de veranderingen die je opmerkt ook doorgeeft. Misschien moet het zorgplan wel worden aangepast.

Rekening houden met wensen en gewoonten

Bij wat je doet houd je rekening met wat de cliënt nog zelf kan. Soms heeft een cliënt veel hulp nodig. Ook dan kijk je wat zijn mogelijkheden nog zijn. Laat de cliënt doen wat hij zelf nog kan doen. Vraag altijd naar de wensen en gewoonten van een cliënt. Als iemand zichzelf bijvoorbeeld niet meer kan wassen en aankleden, kan hij nog wel aangeven hoe hij gewassen wil worden, hoe

1.5 Vertel wat je gaat doen.

warm het water moet zijn en welke kleren hij aan wil. Als iemand in een rolstoel zit, kan hij zelf nog best vertellen waar hij heen wil en wat hij wil doen. Ook kan hij in een winkel zelf vertellen wat hij nodig heeft. Hiermee rekening houden is ook een manier om de zelfredzaamheid te stimuleren.

Vertellen wat je gaat doen

Begin nooit zomaar met je werkzaamheden. Vertel de cliënt wat je gaat doen. Als je een cliënt helpt bij zijn persoonlijke verzorging, benoem je elke handeling. De cliënt weet dan wat hij kan verwachten en kan beter meewerken.

Voordoelen en samen doen

Sommige cliënten lijken weinig (meer) te kunnen. Denk bijvoorbeeld aan cliënten met dementie of cliënten die zwaar depressief zijn. Ze geven vaak zelf niet aan wat ze nog kunnen of wat ze willen. Maar als je ze op de juiste manier stimuleert, zijn er vaak nog allerlei mogelijkheden. Zoals samen afwassen, het bed opmaken, stof afnemen of de ramen zemen. Je kunt ook een taakverdeling afspreken: 'Als u nou ..., dan doe ik ...'

Als dat niet lukt, kun je het ook letterlijk samen doen. Jij neemt het voortouw en de cliënt doet jou na. Soms bereik je ook veel door een handeling voor te doen. De cliënt kijkt hoe jij het doet en maakt het dan alleen af. Bij de lichamelijke verzorging, zoals wassen, aankleden, scheren en haren kammen, kun je voorwerpen in de juiste volgorde klaarleggen of aangeven. Eventueel zeg je erbij wat het is en wat de cliënt ermee moet doen. Het is wel belangrijk dat je in de gaten houdt of de cliënt de handeling goed uitvoert. Eventueel maak jij het af.

◆ Voorbeeld

Roy (30), die een verstandelijke beperking heeft, kan zich met enige hulp zelf wassen en aankleden. Eerst zoekt hij met helpende

Mohammed uit welke kleren hij aan wil. Als hij onder de douche staat, geeft Mohammed hem een washandje en douchegel aan. Omdat dit bekende handelingen voor Roy zijn, wast hij zich direct. Als hij klaar is, krijgt hij een handdoek. Hiermee droogt hij zijn voorkant af. Mohammed helpt met het afdrogen van zijn rug en voeten. Mohammed heeft inmiddels de kleren van Roy in de juiste volgorde klaargelegd. Zo kan Roy zich bijna helemaal zelfstandig aankleden. Alleen bij het dichtdoen van de knoopjes van zijn overhemd en bij het strikken van zijn veters heeft hij hulp nodig.

Gebruikmaken van aanpassingen en hulpmiddelen

Door aanpassingen te gebruiken, bevordert je de zelfredzaamheid. Handelingen die sommige mensen niet of alleen met veel moeite kunnen doen, lukken soms wel met aangepast materiaal. Zo bestaat er aangepast bestek. Dat is speciaal voor cliënten die hun vingers, handen of polsen slecht kunnen bewegen. Zo kunnen ze toch zelfstandig eten.

1.6 Aangepast bestek en servies.

Ook zijn er allerlei aanpassingen op het gebied van kleding. Klittenband kan kleine knoopjes of haakjes vervangen. In schoenen

Helpende zorg en welzijn maakt deel uit van de serie Traject Dienstverlening. De theorie van deze uitgave sluit volledig aan bij het profieldeel Helpende Zorg en Welzijn van het kwalificatiedossier Dienstverlening niveau 2.

Je vindt in dit boek overzichtelijke theorie, handige checklists, schema's, voorbeelden uit de praktijk en handige tips. Alles om je te helpen de benodigde vakkennis aan te leren.

Bij dit boek hoort het werkboek Helpende zorg en welzijn. Daarin vind je vragen, uitdagende opdrachten, realistische praktijksituaties en noodzakelijke vaardigheden die je helpen de kennis en vaardigheden eigen te maken. Je kunt zelf kiezen waarmee je aan de gang gaat: wat voor jou het beste werkt.

Door de thematische opbouw is Traject Dienstverlening geschikt voor alle onderwijsvormen en alle leerwegen.

De leermiddelen uit de serie Traject Dienstverlening zijn bestemd voor de opleidingen medewerker facilitaire dienstverlening, helpende zorg en welzijn en medewerker sport en recreatie.

Wil je weten welke materialen er nog meer beschikbaar zijn bij Traject Dienstverlening? Kijk dan op www.thiememeulenhoff.nl/trajectdienstverlening

Auteurs:

R.F.M. van Midde
M.M.M. Riemsdijk
S. Schoneveld

Onder redactie van:

R.F.M. van Midde
C.J.M. Stam van Kollenburg

